

KS. TOMASZ HERGESEL
KS. EDWARD PASIONEK
Wrocław

Więzień, imieniem Barabasz (Mt 27,16)

Imię Βαραββᾶς jest potwierdzone zarówno przez tradycję żydowską, jak i przez świadectwa nowotestamentalne (Mt, Mk i J). Imię to z czasem zaczęto tłumaczyć w sensie teologicznym. Wtedy też zapewne połączono je z imieniem Jezusa. Celem połączenia było ukazać przeciwieństwo: „Jezus Barabasz” – „Jezus Chrystus” (Mt 27,17). Tekst niektórych wczesnych rękopisów ukazuje bowiem kontrast między Jezusem Barabaszem i Jezusem Chrystusem¹.

Mamy więc dwie osoby noszące imię Jezus: pierwsza z przydomkiem Bar–abba (w polskim przekładzie — „syn ojca”) podkreśla, że osoba ta jest synem ziemskiego ojca oraz druga, którą jest Jezus Syn Boga Ojca².

Osoba Barabasza wywołuje nadto pewne trudności historyczne. Aby je rozwiązać należy Barabasza powiązać z postacią prokuratora Poncjusza Piłata.

¹ Tak zamiast określenia „Jezusa zwanego Mesjaszem” u Marka użyto słów „Króla żydowskiego”. B.T. VIVIANO, *Ewangelia według świętego Mateusza*, w: R.E. BROWN, J.A. FITZMYER, R.E. MURPHY (red.), *Katolicki komentarz biblijny* (dalej: KKB) 46, Warszawa 2001, s. 977.

² Imiona i nazwy miejscowości traktowane uważnie, sprawiają, że przedstawiany opis wydarzeń staje się lepiej zrozumiały. D.H. STERN, *Komentarz żydowski do Nowego Testamentu*, Warszawa 2004, s. 124; W. BÖSEN, *Ostatni dzień Jezusa z Nazaretu*, Wrocław–Warszawa–Kraków 2002, s. 245.

1. Poncjusz Piłat

Poncjusz Piłat został mianowany prokuratorem Judei w latach 26–36 po Chr. Jego pierwsze decyzje świadczą o pełnym pogardy stosunku do Żydów. Nie mógł zrozumieć dlaczego jego żołnierze nie mają w Jerozolimie pokazywać się z godłem rzymskim i widniejącym na nim wizerunkiem cesarza. Postawił więc mieszkańców przed faktem dokonany i rozkazał, aby nocą wniesiono godła do miasta. Oburzone tym faktem tłumy Żydów coraz liczniej napływały do Jerozolimy, a następnie w proteście udały się do rezydencji prokuratora w Cezarei. Piłat postanowił przełamać determinację siłą. Ostatecznie jednak wobec nieustępliwości Żydów Piłat rozkazał usunąć podobizny cesarza z Jerozolimy.

Inna prowokacja dotyczyła już nie godła, ale tarcz z imieniem cesarza. Również to wywołało niepokoje i to jeszcze w czasie napływu pielgrzymów na święto Paschy. Gdy nie pomogły perswazje, wniesiono skargę do Tyberiusza. Ten po przeanalizowaniu całej sprawy nakazał przenieść tarcze do świątyni Augusta, a prokurator otrzymał naganą. Powyższe działania nie przyniosły popularności osobie Piłata ani w Rzymie, ani w Jerozolimie³. Ewangelia przedstawia Piłata jako załęcznionego oportunistycznego polityka, chcącego przypodobać się motłochowi nawet za cenę sprawiedliwości⁴.

Także w procesie Jezusa Piłat dokładnie wiedział, iż nie można było Go skazać na śmierć, uznając jedynie za wichrzyciela porządku. Dlatego też, bez przesłuchania proponuje, że uwolni im albo Jezusa albo Barabasz. Przywódcy narodu postanawiając pozbyć się Jezusa namawiają więc tłumy, aby domagały się uwolnienia zbrodniarza — Barabasza⁵. To nie wrażliwość Piłata — jak można sądzić — była przyczyną chęci uwolnienia Jezusa, lecz przekonanie, że Barabasz będzie ciągle niebezpieczny na wolności. Prokurator był więc człowiekiem brutalnym i wyrachowanym. Chociaż obmył ręce,

³ E. DĄBROWSKI, *Nowy Testament na tle epoki. Geografia – historia – kultura*, Poznań–Warszawa–Lublin 1965², s. 168–170.

⁴ V. HOWARD, D.B. PEABODY, *Ewangelia według św. Marka*, w: *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego*, Warszawa 2000, s. 1236.

⁵ A. LESKE, *Ewangelia według św. Mateusza*, w: *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego*, s. 1202.

to jednak nie uniknął współodpowiedzialności za śmierć Jezusa⁶. Po interwencji Witeliusza u naczelnych władz Rzymu Piłat został odwołany ze swego stanowiska. Z krótkiej charakterystyki osoby Piłata wynika, iż nie sprzyjał on Jezusowi; mógł Go bowiem uwolnić, a jednak wydał wyrok skazujący. Z drugiej strony to nieustępliwość Żydów sprawiła, że Piłat musiał się liczyć z ich opinią. Fakt historyczny o uwolnieniu Barabasza nie budzi żadnych zastrzeżeń. Jednak sam opis tego wydarzenia i motywy działania Piłata, tradycja chrześcijańska dopiero później (choć już bardzo wcześniej) połączyła ze sobą i włączyła do opisu ukrzyżowania⁷.

2. Barabasz

Wspominana w Ewangeliach amnestia z okazji Paschy nastęrcza wielu trudności. Otóż wbrew relacjom Ewangelistów nie ma o niej wzmianki ani w lokalnych zwyczajach Jerozolimy, ani w zarządzeniach legislacyjnych rzymskich namiestników. Wprawdzie Miszna wspomina o możliwości wypuszczenia z więzienia, aby móc wziąć udział w wieczerzy paschalnej, ale czynienie z tego okazjonalnego prawa o amnestii jest rzeczą niewłaściwą. Wzmianka w Ewangeliach mówi o prawnie usankcjonowanej amnestii.

Prawo rzymskie dopuszcza różne rodzaje amnestii. Piłat mógł więc do nich sięgnąć ułaskawiając Barabasza. Epizod z Barabaszem stanowi zamkniętą całość i nie należy go wrywać z kontekstu. Jest to starożytny element tradycji pasyjnej. Oskarżyciele, grożąc Piłatowi odwołaniem się do cesarza, wprawiają go w zakłopotanie. Skazanie Jezusa zgodnie z ich żądaniem byłoby przyznaniem się do słabości. Natomiast uwolnienie go spowoduje skargę do Rzymu i zagrożenie utraty stanowiska. Pomocnym może tu być jedynie referendum. Jeżeli tłum zagłosuje za Jezusem, wtedy Piłat będzie mógł wykorzystać to, jako argument w razie odwołania się Żydów do Rzymu. Z kolei referendum na niekorzyść Jezusa sprawi, że prokurator ustąpi wobec tłu-

⁶ STERN, *dz. cyt.*, s. 124.

⁷ H. LANGKAMMER, *Ewangelia według św. Marka* (PNT 3/31), Poznań–Warszawa 1977, s. 340.

mu, ale zachowa twarz. Proponowana możliwość wyboru daje tchórzliwemu namiestnikowi ostatnią szansę przeciwstawienia się oskarżycielom. Decyzja pociąga jednak za sobą przykre konsekwencje. Wydany wyrok na Jezusa i uwolnienie Barabasa tworzą nierozzerwalną całość⁸.

Komentarz Ewangelisty dotyczący tego, kim był Barabasz wydaje się być konieczny, aby cała relacja stała się zrozumiała. Barabasz był więźniem politycznym wywodzącym się z partii zelotów. Wraz z innymi biorąc udział w powstaniu dopuszczał się zabójstwa. W więzieniu oczekiwał więc na wyrok⁹. W zestawieniu z Jezusem był on zbrodniarzem, stosującym przemoc. W przeciwieństwie do Jezusa, Barabasz nigdy nie uzurpował sobie ani tytułu króla żydowskiego, ani nie szczyił się grupą zwolenników¹⁰. Jako odpowiedzialny za wywołanie rozruchów i zabójstwo był dla Rzymian groźnym przestępcą¹¹.

3. Więzień

Więzienie było karą powszechnie stosowaną na Bliskim Wschodzie (w Egipcie, u Filistynów, w Asyrii, w Babilonii i w Persji). W Izraelu karę tę stosowano w okresie królów. Za czasów proroka Jeremiasza istniało więzienie w wyższej Bramie Beniamina, w domu kanclerza Jonatana. Tam też istniała warownia więzienna¹².

Więzienie jako miejsce odbywania kary nie zostało wymienione w Prawie Mojżeszowym, gdyż nie istniały więzienia we współczesnym rozumieniu. Jednak na Bliskim Wschodzie spotykamy pozbawionych wolności niewolników i odbywających karę więźniów. Zdarzało się również, że uwięzienie było niesprawiedliwe, lub że było wynikiem złego stosowania prawa. Wtedy

⁸ BÖSEN, *dz. cyt.*, s. 245–247.

⁹ LANGKAMMER, *dz. cyt.*, s. 340.

¹⁰ C.S. KEENER, *Komentarz historyczno-kulturowy do NT*, Warszawa 2000, s. 118.

¹¹ Marek pomija fakt, że odbył się proces przed Pilatem i uznano Jezusa winnym. Autor stwierdza natomiast, że namiestnik daje tłumowi możliwość wyboru pomiędzy dwoma więźniami; D.J. HARRINGTON, *Ewangelia według świętego Marka*, KKB 47, s. 1031.

¹² F. RIENECKER, G. MAIER, *Więzienie*, w: *Leksykon biblijny*, Warszawa 2001, s. 854.

więzień był przetrzymywany w odosobnieniu na czas nieokreślony, a jego uwolnienie uważano za znak Bożego błogosławieństwa. Z niektórych tekstów biblijnych wynika, że mówią one o więzieniu w sensie metaforycznym. Tak np. psalmista Dawid wypowiada słowa¹³:

Wyprowadź mnie z więzienia,
bym dziękował imieniu Twojemu (Ps 142,8).

Nowy Testament wzmiankuje o publicznym więzieniu w Jerozolimie. W przypadku ważnych osobistości przed drzwiami więzienia lub w samej celi więziennej stawiano straż. Dozwolone były także odwiedziny więźniów¹⁴.

Rzymscy urzędnicy mieli prawo zamykania oskarżonych w więzieniach cywilnych lub wojskowych, oraz zwalniania ich za kaucją lub poręczeniem. Natomiast lokalni urzędnicy skłonni byli przetrzymywać oskarżonych w więzieniach dla okupu, na co narażeni byli głównie ludzie ubodzy lub wywodzący się z niższych warstw społecznych.

Przetrzymywanie związanego i zakutego w łańcuchy więźnia, obrazuje także procedura aresztowania Jezusa.

Więzienia często były przepelnione i pozbawione urządzeń sanitarnych. Strażnicy więzienni pozbawieni skrupułów, często sposobem więzienia i torturami wymuszali pieniądze na okup. I choć władcy rzymscy podejmowali próby ukrócenia nadużyć, to warunki życia w więzieniu pozostawały w gestii władz miejscowych¹⁵

W Izraelu panował nie pisany zwyczaj, że namiestnik rzymski na święto Paschy uwalniał wybranego przez lud więźnia (Mt 27,15.16; Mk 15,6; J 18, 39). Ewangelista Mateusz określa go terminem: δέσμιος – „więzień” Termin ten odnosił się do uwięzionych, którzy weszli w konflikt z prawem, lub w ogóle prześladowanych przez władzę (Dz 16,25.27; 23,18; 25,14.27; 28,16; Hbr 10,34; 13,3)¹⁶.

¹³ L. RYKEN, J.C. WILHOIT, T. LONGMAN, *Więzienie*, w: *Słownik symboli biblijnych*, Warszawa 2003, s. 1088.

¹⁴ RIENECKER, MAIER, *art. cyt.*, s. 854.

¹⁵ R.A. WILD, *Więzienie*, w: P.J. ACHTEMEIER (red.), *Encyklopedia biblijna*, Warszawa 1999, s. 1338–1339.

¹⁶ R. POPOWSKI, δέσμιος, w: *Wielki słownik grecko-polski NT*, Warszawa 1994, s. 122.

4. Niewinny zastąpił winnego

Piłat, jako namiestnik rzymski w dialogu z Żydami odwołuje się do panującego zwyczaju, aby na święto Paschy uwolnić wybranego więźnia. Sam wskazuje przy tym na Jezusa — króla żydowskiego. Zgromadzony tłum dwukrotnie odrzuca propozycję Piłata, w zamian domagając się uwolnienia Barabasza (J 18,39-40). Namiestnik rezygnuje więc uwolnieniu Jezusa pomimo, że nie znajduje w nim winy.

Propozycja uwolnienia Jezusa w ramach amnestii paschalnej była wyrażeniem politycznym Piłata, który pragnął wykorzystać ten zwyczaj, jako wyjście z drażliwej dla siebie sytuacji. Z tego można wnosić, że zarówno Jezusa, jak i Barabasza oskarżono o agitację antyrzymską, przy czym przy imieniu Barabasza znajdujemy dodatkowe stwierdzenie, że „był zbrodniarzem”. Nie chodziło tu o zwykłego mordercę. U synoptyków występuje bowiem określenie: „znaczny więzień”. Janowe zaś określenie: λήστες – „rozbojnik, zbrodniarz”¹⁷ należy rozumieć w kontekście teologicznym. Termin ten informuje, że Barabasz był buntownikiem, a więc przestępcą ściganym i skazanym przez władze okupacyjne. Zestawienie ukazane przez Jana sięga samej głębi dokonującego się dramatu. Lud woła o ułaskawienie przestępcy za cenę skazania niewinnego, oskarżonego o rzekome przestępstwo¹⁸. Grecki termin λήστες jest używany w odniesieniu do osób wznecających rozruchy. Zarzut taki Jezus odrzucił¹⁹ Jan przeciwstawiając niewinność Jezusa winie Barabasza, pragnie wskazać na z góry powzięty niesprawiedliwy wyrok. Prawdopodobnie przestępstwo Barabasza miało charakter polityczny, było zamachem na żołnierzy rzymskich. Lud nie mógł żądać ułaskawienia dla pospolitego skazańca, tego bowiem zakazywało Prawo Mojżeszowe. Amnestia miała przeto znamiona aktu politycznego. Piłat wiedząc, że Jezus nie stanowi takiego zagrożenia dla władzy rzymskiej jak buntownik i zbrodniarz Barabasz, pragnąc uniknąć zwolnienia Barabasza, proponuje w zamian darowanie winy Jezusowi²⁰.

¹⁷ R. POPOWSKI, λήστες, w: *Wielki słownik grecko-polski NT*, s. 367.

¹⁸ KEENER, *dz. cyt.*, s. 225.

¹⁹ P. PERKINS, *Ewangelia według świętego Jana*, KKB 49, s. 1169.

²⁰ L. STACHOWIAK, *Ewangelia według św. Jana*, PNT 4, Poznań–Warszawa 1975, s. 365–367.

Pomimo iż działania Piłata jawią się jako uporczywe szukanie pretekstu do uwolnienia Jezusa, to jednak jest on zbyt słaby, aby podjąć taką decyzję²¹. Ewangelista Jan wykorzystuje epizod z Barabaszem, aby ukazać, że naród w sposób wolny dokonał wyboru i w miejsce prawdziwego króla uwolnił zbrodniarza²². Pomimo, że Piłat ogłasza Jezusa niewinnym, to jednak proponując Żydom wybór okazuje im wyraźnie pogardę. Mamy tu przykład tzw. „sprawiedliwości świata”, którą Ewangelista demaskuje²³. Wybór dokonany przez lud oparty zostaje na przeświadczeniu, że dalsza działalność Jezusa może zagrozić egzystencji całego narodu. Dlatego też Żydzi proszą Piłata aby dla dobra narodu skazał na śmieć Jezusa a uwolnił Barabasz²⁴.

5. Podsumowanie

Na każde święto Paschy prokurator uwalniał jednego więźnia, którego wybierał naród. Lud dokonuje wyboru pomiędzy Jezusem — królem żydowskim, a zelotą Barabaszem — rozbójnikiem i zbrodniarzem. Wyboru dokonano w piątkowy poranek. Do końca nieodgadnione pozostają względy, którymi kierował się lud przy tym wyborze. Mogła to być presja, przypadek czy też wyrachowanie członków Sanhedrynu. Decyzja ludu staje się dla namiestnika rzymskiego prawomocnym wyrokiem. Wybór między Jezusem i Barabaszem uzasadnia nadchodzące święto Paschy. Według relacji Ewangelicznej (Mk, Mt i J) amnestia ta staje się corocznym nie pisanym zwyczajem²⁵

²¹ STERN, *dz. cyt.*, s. 342.

²² Można tu przywołać na pamięć tekst J 10,1.8, gdzie Ewangelista ukazując prawdziwego pasterza przeciwstawia go złodziejom i rozbójnikom.

²³ PERKINS, *Ewangelia według świętego Jana*, s. 1169.

²⁴ T. OKURE, *Ewangelia według św. Jana*, w: *Międzynarodowy komentarz do Pisma Świętego*, s. 1356.

²⁵ BÖSEN, *dz. cyt.*, s. 247.

Der Gefangene Namens Barabas (Mat 27,16)

ZUSAMMENFASSUNG

Der Beitrag versucht die Freilassung von Jesus Barabas und die Passion Jesu von Nazareth im Kontext des Paschafest zu erklären.

Am Paschafest sollte der römischer Prokurator, der in Jerusalem residierte, einen Gefangenen, dessen das Volk ausgewählt hat, freilassen. Zur Zeit des Prokurators Pontius Pilatus musste er sich zwischen Jesus von Nazareth und Jesus — Barabas entschieden, und schließlich hat er den Verbrecher Jesus — Barabas freigelassen, und Jesus von Nazareth, als „König der Juden“ zu Kreuzigung verurteilt.

Welche Motive spielten hier die wichtige Rolle? Ob die Freilassung des Barabas und Verurteilung Jesu ein reiner Zufall war, oder Pilatus unter Druck des jüdischen Hohen Rates gehandelt hat, ist unklar. Die Wahl des Volkes ist jedoch durch die Verurteilung des Pilatus ein gesetzliches Akt geworden.

Theologisch gesehen, so der Autor des Beitrags, an der Verurteilung Jesus von Nazareth und Freilassung Barabas, sollte eine besondere Rolle das Paschafest gespielt haben.

Die Paschaamnestie war jedoch nach Markus- Mattheus- und Johannes-Evangelium, zur Zeit Jesu, für die Juden schon ein wichtiger, obwohl nicht geschriebener, Brauch.

Ks. Bernard Polok